

Työväestön ja ”edistyksellisen porvariston” yhteistyö fasismia vastaan ja sosialismin puolesta

Raoul Palmgrenin kansanrintama-ajattelu 1930-luvulla

ALPO VÄKEVÄ

Tarkastelen artikkelissa suomalaisen vasemmistointellektuellin Raoul Palmgrenin käsityksiä kansanrintamaliikkeistä 1930-luvulla käyttämällä lähteinä ennen kaikkea hänen kirjoituksiaan tuolta ajalta. Tuon esiin, että Palmgren innostui muiden suomalaisten vasemmistointellektuellien tavoin kansanrintamatoiminnasta 1930-luvun puolivälissä, koska se vaikutti toimivalta fasismiin vastaiselta strategialta. Palmgren ja muut vasemmistointellektuellit alkoivat ajaa kansanrintamapolitiikkaa Suomessa ottamalla mallia toiminnasta Euroopan kansanrintamaliikkeissä, mutta he joutuivat pettymään, sillä kansanrintamatoiminta ei lähtenyt kunnolla käyntiin Suomessa. Kiinnitän huomiota siihen, että Palmgren tuli lähelle muita vasemmistöälymystön jäseniä kansanrintatoiminnan käytäntöä koskevilla näkökulmillaan mutta erottui heistä historiallisilla näkökulmillaan. Hän perusteli kansanrintamatoimintaa yhdistämällä sitä marxilaisia lähteitä apunaan käyttäen historiallisiin kehityslinjoihin.

Raoul Palmgren (1912–1995) oli yksi keskeisimmistä vasemmistointellektuelleista Suomessa 1900-luvulla. Hän aloitti uransa 1930-luvulla, jolloin hän opiskeli Helsingin yliopistossa ja toimi suomalaisten vasemmistointellektuellien piireissä, jotka muodostuivat SDP:n alaisen opiskelijajärjestö Akateemisen Sosialistiseuran (ASS), vasemmistolaisen kulttuurijärjestö Tulenkantajien Seuran

ja kirjailija- ja taiteilijayhdistys Kiilan ympärille. Palmgren kirjoitti ahkerasti vasemmistoölymystölle tärkeisiin lehtiin, joita olivat ennen muuta ASS:n julkaisema *Soihdu*-lehti, Tulenkantajien Seuran tuella ilmestynyt *Tulenkantajat*-lehti ja Jarno Pennasen toimittama *Kirjallisuuslehti*. *Soihdun* päätoimittajana Palmgren toimi vuoden 1937 ajan. 1930-luvun jälkeen hän tuli tunnetuksi muun muassa toimittajan työstään sekä kirjoituksistaan marxilaisesta estetiikasta ja Suomen kulttuurihistoriasta. Suomen Kansan Demokraattisen Liiton pää-äänenkannattajan *Vapaan Sanan* päätoimittajana hän oli vuosina 1945–1952. Myöhemmin, vuodesta 1968 vuoteen 1976, Palmgren toimi Oulun yliopiston kirjallisuuden professorina.

Kansanrintamaliikhehdinnästä 1930-luvulla muodostui käännekohta Palmgrenille. Kun Euroopassa alkoi kehittyä kansanrintamatoimintaa vuosikymmenen puolivälissä, Palmgren ryhtyi ammentamaan siitä vaikutteita yksityisiinsä yhteiskunnasta ja kulttuurista. Palmgrenin kiinnostus kansanrintamaliikkeitä kohtaan ei rajoittunut vain 1930-luvulle. Kansanrintamaliikkeiden vaikutukset tulivat esiin hänen näkemyksissään seuraavalla vuosikymmenellä, jolloin hän asemoi itseään kansandemokraattiseen liikkeeseen. Kansandemokraattinen toiminta pohjasi hänen mielestään kansanrintamatoimintaan (Palmgren 1945, 528).

Myös moni muu *Soihdun*, *Tulenkantajat*-lehden ja *Kirjallisuuslehden* piirissä toimineista vasemmistointellektuelleista liputti kansanrintamatoiminnan puolesta. Näiden lehtien kirjoittajat seurasivat toiveikkaasti kansanrintamaliikhehdinnän voimistumista Länsi-Euroopassa ja olivat ajamassa etummaisena samankaltaista toimintaa Suomessa. Kuten Palmgren asiaa luonnehti, 1930-luvun loppupuolelta muodostui heidän ”kansanrintamakautensa”, aikakausi, jolloin kansanrintamatoiminta löi leimansa suureen osaan heidän toimintaansa (Palmgren 1945, 528). He vaikuttavat olleen näkyvin kansanrintamaliikkeiden puolesta puhunut ryhmä Suomessa 1930-luvulla.

Syvennän tässä artikkelissa käsitystä suomalaisten vasemmistointellektuellien suhtautumisesta kansanrintamatoimintaan keskittymällä Palmgrenin kansanrintama-ajatteluun 1930-luvulla. Suomalaisten vasemmistointellektuellien näkemyksiä kansanrintamaliikkeistä on käsitelty aiemmassa tutkimuksessa suhteellisen paljon, mutta ainakin Palmgrenin kohdalla tutkimuksessa on mielestäni vielä aukkoja, vaikka hänen kansanrintamatoimintansa onkin pääpiirteiltään selvillä.¹ Tarkastele Palmgrenin käsityksiä kansanrintamaliikkeistä suhteessa suomalaisten vasemmistointellektuellien piirissä 1930-luvulla käytyihin keskusteluihin, minkä lisäksi

1 Aiemmasta suomalaisten vasemmistointellektuellien kansanrintama-ajattelua käsittelevästä tutkimuksesta erityisesti, Saarela 1982; Sallamaa 1994, 118–133; Koivisto 2011; Saarela 2019.

kontekstualisoin Palmgrenin ajattelua ja näitä keskusteluita yleisiin yhteiskunnallisiin ja poliittisiin kehityslinjoihin. Millaisia vaikutteita Palmgren sai muilta vasemmistointellektuelleilta ja miltä osin hän poikkesi heistä? Mikä oli hänen oma panoksensa kansanrintamatoiminnan hahmottamisessa? Esitän, että Palmgren oli lähellä muita vasemmistoölymystön jäseniä kansanrintamatoiminnan käytäntöä koskevalla näkökulmillaan mutta erottui heistä historiallisilla näkökulmillaan. Hänen historialliset näkökulmansa rikastuttivat vasemmistointellektuellien keskusteluita kansanrintamaliikkeistä. Pääasiallisina lähteinäni ovat *Soihdussa*, *Tulenkantajat*-lehdessä ja *Kirjallisuuslehdessä* 1930-luvulla julkaistut kirjoitukset, ennen kaikkea Palmgrenin omat kirjoitukset.

Kansanrintamaliikkeistä yleisesti

Termillä ”kansanrintamaliike” viitataan yleensä 1930-luvun puolivälissä muodostettuihin poliittisiin liittoumiin, joihin kuului vasemmistolaisia sekä keskustalaisia ja oikeistolaisia ja joiden tunnuksena oli taistelu demokratian puolesta ja fasismia vastaan. Kansanrintamaliikkeet olivat yhteiskunnallisten ryhmien välisiä rajoja ylittäviä liikkeitä. Ryhmät alkoivat lyöttäytyä yhteen, kun ne tunnistivat, että niillä on yhteinen vihollinen, fasismi, jota edusti äärioikeisto ja sitä lähellä olevat toimijat. Kansanrintamaliikkeitä alkoi kehittyä 1930-luvun alkupuolella äärioikeiston suosion kasvun ja taloudellisten olosuhteiden synkentyä myötä. Tilanteeseen vaikutti voimakkaasti se, että Hitler nousi valtaan vuonna 1933. Näissä oloissa erityisesti vasemmistopiireissä alettiin kannattaa näkemystä, jonka mukaan fasismi on uhka demokratialle. Fasismien uhka ja siihen vastaaminen alkoivat määrittää vasemmistolaisten retoriikkaa enenevässä määrin. (Eley 2002, 261–262.) Tunnetuin ja voimakkain kansanrintamahallitus syntyi Ranskassa keväällä 1936. Sosialistisen puolueen ja kommunistisen puolueen sekä keskustaa edustaneen radikaalin sosialistipuolueen vaaliliitto voitti vaalit, minkä seurauksena maassa astui valtaan sosialistien johtama hallitus. Radikaali sosialistipuolue lähti mukaan hallitukseen, kun taas kommunistinen puolue tuki hallitusta, mutta ei lähtenyt siihen mukaan (Jackson 1988, 68). Kansanrintamahallitus muodostui samana vuonna myös Espanjassa ja Chilessä. Kansanrintamaliikkeissä ei kuitenkaan ollut kyse 1930-luvulla pelkästään hallitustoiminnasta, vaan termi yhdistetään myös muihin kuin hallitusvastuussa olleisiin poliittisiin liittoutumiin.

Neuvostoliitto ja siihen sitoutunut kansainvälinen kommunistinen liike olivat kansanrintamatoiminnan keskeiset tukipilarit sen jälkeen, kun Kommunistien internationaali (Komintern) otti kansanrintamatoiminnan linjakseen vuosien 1934–1935 aikana. Komintern alkoi ohjata eri maiden kommunistisia puolueita

kansanrintamatoiminnan taakse. Se otti etäisyyttä vallankumouksellisiin oppeihinsa ja lähti hahmottamaan mahdollisuuksia tehdä yhteistyötä muiden poliittisten ryhmien kanssa ennen kaikkea parlamentaarisesti. Vallankumouksellisia pyrkimyksiä ei hylätty, vaan niiden tavoittelemisen siirtyi tulevaisuuteen. Ajankohtaisemmaksi tuli fasismien uhkaan vastaaminen. Yhteistoiminnan osalta Kominternissa korostettiin erityisesti liittoutumista sosiaalidemokraattien kanssa. Näkemys oli aiemmasta poikkeava, sillä sosiaalidemokraatteja oli aiemmin vastustettu Kominternin piirissä kiivaasti. Linjamuutokseen vaikutti merkittävällä tavalla kansanrintamaliikkeitä Ranskassa. Ranskan esimerkki vahvisti ajatusta, jonka mukaan poliittisten ryhmien täytyy tehdä yhteistyötä fasismien uhan edessä. (McDermott & Agnew 1996, III, 123, 127, 129–132.)

Kansanrintamatoiminta kuihtui kasaan 1930-luvun loppua kohti tultaessa. Ranskan kansanrintamahallitus hajosi vuonna 1938, mihin vaikutti muun muassa talouden huono tila. Hallitus ei onnistunut korjaamaan taloudellisia ongelmia, jotka olivat vaivanneet maata jo pitkään.² Espanjassa puolestaan oli puhjennut sisällissota kansanrintamahallituksen muodostumisen jälkeen. Sodan hävisivät tasavaltalaiset, joiden joukossa olivat myös kansanrintamahallituksen osanottajat. Tämä johti siihen, että maasta tuli Francon johtama diktatuuri vuonna 1939. Stalinin suuren terrorin aikaan kommunistisen liikkeen asema kansanrintamaliikkeissä alkoi kyseenalaistua muiden toimintaan osallistuneiden silmissä. Terrori samoin kuin Neuvostoliitosta kantautuneet sosiaalidemokraattien vastaiset kannanotot heikensivät luottamusta kommunisteihin liittolaisina. (McDermott & Agnew 1996, 142–143, 156–157.) Viimeistään silloin, kun Saksan ja Neuvostoliiton välinen hyökkäämättömyyssopimus solmittiin elokuussa 1939, kansanrintamatoiminnalta katosi monen mielestä pohja. Neuvostoliitosta, kansanrintamatoiminnan tukipilarista, olikin tullut vihollisen, Hitlerin Saksan liittolainen. (Emt., 157; Eley 2002, 278–279.)

Vasemmistointellektuellien kansanrintamatoiminnan taustoista

Kansanrintamaliikkeisiin alettiin kiinnittää huomiota vasemmistointellektuellien lehdissä – *Soihdussa*, *Tulenkantajissa* ja *Kirjallisuuslehdessä* – loppukesästä ja syksystä 1935 alkaen. Esimerkiksi saman vuoden marraskuussa ilmestyneessä *Soihdussa* julkaistiin Sotaa vastustavan kansalaistoimikunnan kirje (Sotaa vastustava kansa-

² Ranskan kansanrintamaliikkeen hajoamisesta, Vigreux 2016, 196–203.

laistoimikunta 1935), jossa vaadittiin, että myös suomalaiset ryhtyisivät ottamaan osaa kansanrintamatoimintaan, jotta Euroopassa säilyisi rauhan ja demokratian tila. ”Liittykäämme mekin, Suomen miehet ja naiset, rauhanrintamaan, taisteluun rauhan ja kansanvallan puolesta”, kirjeessä vedottiin. Vetoamus heijasti Ranskan kansanrintamaliikkeen tunnusta ”leipä, rauha, vapaus”, joka ilmensi pyrkimystä kamppailla demokratian ja rauhan puolesta sekä fasismia vastaan.³ Kirjeen allekirjoittanut Sotaa vastustava kansalaistoimikunta oli perustettu Tulenkantajain Seuran ja Rauhanliiton aloitteesta syksyllä 1935. Mukana toimikunnassa oli vasemmistointellektuelleja ja rauhanaktiiveja. (Ryömä 1936, 7–8; Kosunen 2011, 95–96.)

Kuten William David Jones kirjoittaa (1999, 64), vuodet 1933–1939 olivat kriisin aikaa suurelle osalle eurooppalaisista vasemmistolaisista. Monessa maassa äärioikeistolaiset olivat saaneet vallankahvasta kiinni ja vasemmistoliikkeiden toiminta oli tukahdutettu. Yhteiskunnallisen ilmapiirin synkentyessä kansanrintamaliikkeet merkitsivät yhtä harvoista valonpilkahduksista, sillä ne vaikuttivat todella haastavan äärioikeistoa. Tätä taustaa vasten on ymmärrettävää, että myös suomalaiset vasemmistointellektuellit lähtivät puolustamaan kansanrintamatoimintaa. Toisaalta suomalaisten vasemmistointellektuellien oli myös heidän menneisyytensä huomioon ottaen luontevaa kannattaa kansanrintamatoimintaa. Heidän piirissään oli jo aiemmin ollut kiinnostusta sellaista toimintaa kohtaan, joka oli ominaista kansanrintamaliikkeille. Monet suomalaiset vasemmistointellektuellit olivat jo ennen kansanrintamaliikkeiden syntyä pyrkineet purkamaan yhteiskunnallisten ryhmien välisiä raja-aitoja tuomalla yhteen sosiaalidemokraatteja, kommunisteja, keskiluokan jäseniä ja älymystöä.

Pohjaa tälle strategialle loivat ASS:n jäsenten ja tulenkantajien yhteiskunnan demokraattista kehitystä tukevat pyrkimykset 1920-luvulla. ASS:ssä oltiin huolestuneita siitä, että Suomi oli jakaantunut sisällissodassa punaisiin ja valkoisiin. Seurassa pohdittiin mahdollisuuksia sovittaa leirien välisiä jännitteitä ja eheyttää yhteiskuntaa. Sopusi ei saanut kuitenkaan olla millainen tahansa, vaan seurassa korostettiin työväenluokan intressejä ja sosialistisia pyrkimyksiä. (Saarela 1982, 21.) Sen sijaan tulenkantajien keskuudessa ei ollut 1920-luvulla yhtä voimakkaita yhteiskunnallisia intressejä. Tulenkantajien toiminta kehittyi sosialistiseen suuntaan vasta seuraavan vuosikymmenen alussa, sen jälkeen, kun ryhmä oli hajonnut ja sen toimintaa lähdettiin organisoimaan uudelta pohjalta Erkki Valan johdolla. 1920-luvulla kyse oli kulttuuriliberaalista ryhmästä, joka keskittyi taidetta ja kult-

³ Ranskan kansanrintamaliikkeen tunnuksesta ja tavoitteista, Jackson 1988, 48, 159; Vigreux 2016, 50–51, 61–62.

tuuria koskeviin kysymyksiin. Tulenkantajat eivät kuitenkaan myöskään 1920-luvulla jättäneet täysin huomiotta yhteiskunnallisia kysymyksiä. Heidän tavoitteensa oli, että yhteiskunnassa ei koettaisi enää mitään vastaavaa kuin ensimmäinen maailmansota ja Suomen sisällissota. Niinpä he puhuivat demokratian ja rauhan puolesta. (Lappalainen 1993, 37–38, 42–43; Mauriala 2005, 261, 302.)

Palmgren ei vielä 1920-luvulla liikkunut vasemmistoälymystön piireissä. Hän oli liian nuori siihen. Hän asui Orivedellä vanhempinsa luona ja kävi oppikoulua. Hän oli kuitenkin kiinnostunut tulenkantajien toiminnasta ja kulttuuriliberaaleista ajattelutavoista. Tulenkantajat näyttäytyivät vastavoimana elämälle Orivedellä, jossa moni oli konservatiivinen ja oikeistolainen (Palomeri 1953, 14). Kulttuuriliberalismi oli keskeinen osa Palmgrenin ajattelua myös syksyllä 1931, jolloin hän muutti Helsinkiin ja aloitti opintonsa Helsingin yliopistossa. Hän osallistui liberaalien piirien toimintaan, muun muassa Helsingin yliopiston yhteydessä toimineen opiskelijajärjestön Kansanvaltaisen ylioppilasyhdistyksen tapaamisiin. Samalla kun hän liikkui liberaaleissa piireissä, hän kuitenkin ryhtyi vähitellen suhtautumaan niihin kriittisesti, sillä niiden toiminta oli hänen mielestään yhteiskunnallisesti hapuilevaa. Ne eivät hyökänneet tarpeeksi voimakkaasti äärioikeistoa vastaan eivätkä osoittaneet selvästi, miten yhteiskuntaa tulisi kehittää. Palmgren alkoi lähestyä suomalaisia vasemmistointellektuelleja, jotka näyttivät tarjoavan selkeämpiä suuntaviivoja yhteiskunnan kehittämiseen. (Raoul Palmgren, Muistiinpanot päiväkirjoista 1928–1939, BFA, Raoul Palmgrenin arkisto, Kansan Arkisto; Palomeri 1953, 153–154, 169–170.) Hän kiintyi vasemmistointellektuellien marxilaisiin ajattelutapoihin ja ryhtyi ajamaan määrätietoisesti sosialismia. Luokkataistelutunnukset nousivat keskeiselle sijalle hänen kirjoituksissaan. Ne näkyivät esimerkiksi hänen vastauksessaan ASS:n kyselyyn uskonnon ja luokkataistelun välisestä suhteesta, joka julkaistiin *Soihdussa* joulukuussa 1932 (Palmgren 1932). Vastauksessaan Palmgren kirjoitti, että luokkataistelu olisi suunnattava laaja-alaisesti kapitalistisia piirejä vastaan, myös kirkkoa vastaan, koska kirkko ”siunaa sodan ja on suurkapitaalın ja taantumuksen palvelija”.

Kommunisteihin kuulumattomat vasemmistointellektuellit tunsivat solidaarisuutta kommunisteja kohtaan 1930-luvun alkupuolella. Esimerkiksi Eero Saxell ja Cay Sundström, joista kumpikin toimi ASS:n puheenjohtajana 1930-luvun alkupuolella, ajattelivat, että suomalaisten kommunistien kanssa tulisi tehdä yhteistyötä. Suomalaiset kommunistit olivat osa maan työväenluokkaa, eikä heitä pitänyt hyljeksiä. (Saxell 1932; Sundström 1934.) Vasemmistointellektuellit tekivät myös vuodesta 1934 alkaen yhä enemmän yhteistyötä kommunistien kanssa. Heidän kontaktinsa kommunistien leirissä oli Toivo Karvonen, joka kertoo olleensa

yhteyksissä Cay Sundströmiin, Mauri Ryömään, Jarno Pennaseen ja Palmgreniin. (Karvonen 1958, 183, 187.)

Vasemmistointellektuellien kiinnostuksesta kommunistien toimintaa kohtaan kertoo se, että he kannattivat kommunistisen liikkeen piiristä lähtöisin ollutta yhteisrintama-ajattelua. Käsitys yhteisrintamasta muotoutui 1920-luvun alussa, kun kansainvälisessä kommunistisessa liikkeessä huomattiin, että kommunistiset puolueet Euroopassa eivät olleet tarpeeksi vahvoja edistämään vallankumouksellisia pyrkimyksiä. Niinpä tavoitteeksi otettiin suuren joukkoliikkeen muodostaminen vallankumouksellisia pyrkimyksiä tukemaan. Kommunistit pyrkivät houkuttelemaan puolelleen ennen kaikkea sosiaalidemokraattisia puolueita äänestäneitä työläisiä. (McDermott & Agnew 1996, 27–38.) Suomalaisten vasemmistointellektuellien piirissä 1930-luvulla erityisesti ASS:läiset puolustivat yhteisrintama-ajattelua. Saxell ja Sundström esittivät *Soihdussa*, että yhteisrintamatoiminta on tarpeen ”suurporvariston” fasistisen toiminnan vuoksi. Suurporvaristo, jolle pääoma oli keskittynyt, oli käynyt työväenluokan vastaiseen taisteluun Euroopassa. Suurporvaristo oli onnistunut kaventamaan työväenluokan demokraattisia oikeuksia, mistä Sundström nosti esimerkiksi Hitlerin toimet Saksassa. (Saxell 1932; Sundström 1933a.) Yhteisrintamaan kuului vasemmistointellektuellien arvioissa työväenluokan lisäksi keskiluokan jäseniä ja älymystöä (Saxell 1932; Anon. 1934; Akateeminen Sosialistiseura 1934, 55). Yhteisrintamatoimintaa puolustettiin myös *Tulenkantajat*-lehdessä, joka alkoi ilmestyä Erkki Valan päätoimittamana marraskuussa 1933,⁴ mutta ei niin näkyvästi kuin *Soihdussa* (i. 1934; Sosialistinen työmies 1934). Yhteisrintamatoiminta jäi *Tulenkantajat*-lehdessä vähemmälle huomiolle jo sen vuoksi, että lehti keskittyi enemmän kulttuuria kuin politiikkaa koskeviin kysymyksiin.

Myös Palmgren vaikuttaa olleen yhteisrintamatoiminnan kannalla. Hänellä oli luultavasti yhteisrintamatoiminta mielessään, kun hän esitti toukokuussa 1934, että SDP:n olisi syytä saada puolelleen työväestön lisäksi älymystö ja keskiluokka (Palmgren 1934a, 66).⁵ Toisaalta hän suhtautui epäillen keskiluokkaan, vaikka olikin avoin sen kanssa tehtävää yhteistyötä kohtaan. Hän kuvasi keskiluokkaa rahanhimoiseksi ryhmäksi, joka myötäilee porvaristoa (Palmgren 1934b).

Vasemmistointellektuelleilla oli sympatioita kommunisteja kohtaan, vaikka merkittävä osa heistä ei ollut kommunisteja. Moni heistä oli ennemminkin so-

4 *Tulenkantajat*-lehti oli ilmestynyt myös vuosina 1924–1930, mutta lehden julkaiseminen oli katkennut tulenkantajien ryhmän hajottua.

5 Palmgren ei kuitenkaan hyödyntänyt termiä ”yhteisrintama” kyseisessä kirjoituksessaan eikä muissakaan kirjoituksissaan 1930-luvun alkupuolella. Hän alkoi käyttää sitä rinnakkain termin ”kansanrintama” kanssa vuosikymmenen loppupuolella.

siaalidemokraattisen liikkeen kuin kommunistisen liikkeen puolella. Sosiaalidemokraattien tukeminen näkyi erityisesti ASS:ssä, mikä oli luonnollista, koska se toimi SDP:n alaisuudessa. Esimerkiksi Sundström korosti sosiaalidemokraattisen liikkeen toiminnan merkitystä käsitellessään työväenliikkeen leirien yhteistyötä (Sundström 1933b). Sosiaalidemokraattien tukemisella oli kuitenkin rajansa. Reformistinen linja, jonka SDP:n valtavirta oli omaksunut sisällissodan jälkeen,⁶ ei miellyttänyt monia ASS:n jäseniä. Maltillinen ja laillisia keinoja ja tavoitteita painottava linja merkitsi monen ASS:n jäsenen silmissä irtaantumista sosialistisista pyrkimyksistä. ASS:ssä puhuttiin luokkataistelun puolesta ja vaadittiin SDP:ltä sen mukaisia toimia, minkä johdosta ASS:n ja SDP:n välit kiristyivät. SDP:n puolueuuvosto antoi ASS:n jäsenille varoituksen marraskuussa 1934. (Akateeminen Sosialistiseura 1934; Kalemaa 1984, 57.)

Palmgren oli hankkinut SDP:n jäsenkirjan vuonna 1931. Hän kuitenkin suhtautui monen muun vasemmistointellektuellin tavoin kriittisesti puolueen linjaan. Esimerkiksi *Soihdussa* toukokuussa 1934 hän kirjoitti, että moni sosiaalidemokraattien johtaja niin Suomessa kuin muualla oli ”pikkuporvarillistunut” ja unohtanut työväestön intressien puolustamisen:

Eri tahoilta on maailmansodan jälkeisenä aikana lausuttu julki toteamus työväenluokan osittaisesta pikkuporvarillistumisesta. Syitä tähän on etsitty ja löydetty: on viitattu siihen reformistiseen politiikkaan, jota eri maiden sosiaalidemokraattiset puolueet ovat, sovittauduttuaan porvarillisen valtion puitteisiin, joutuneet ajamaan. On myös aivan oikein viitattu itse pääsyhyyn, työväenluokan taloudelliseen vaurastumiseen sotaa seuranneen korkeakonjunktuurin aikana, kehitykseen, joka samalla merkitsi yhä jyrkentynttä jakoa erilaisiin taloudellisiin etupiireihin: syntyi työväen aristokratia, joka asemaltaan ja ideologialtaan täydelleen pikkuporvarillistui. (Palmgren 1934a, 64.)

Palmgren siis vaati määrätietoista toimintaa sosialismin puolesta ja kritisoi reformistisia suuntauksia.

Tämä ei kuitenkaan tarkoittanut kaiken porvariston kulttuurin hylkäämistä. Voimme huomata tämän Palmgrenin artikkelista ”Kalevala marxilaisuuden valossa”, joka ilmestyi *Kirjallisuuslehdessä* maaliskuussa 1935, Kalevalan satavuotisjuhlien yhteydessä (Palmgren 1935b). Artikkelin mukaan porvaristo oli juhlistanut

6 SDP:n reformistisesta linjasta, Soikkanen 1975, 499–501, 538; Kettunen 1986, 275; Kannisto 2016, 231.

Kalevalaa aikojen kuluessa teoksena, joka yhdistää kansaa, mutta jättänyt huomi-
oimatta sen, että Kalevala kertoo myös eroista luokkien välillä ja taistelusta uu-
denlaisen yhteiskunnan puolesta. Porvaristo oli tulkinnut Kalevalaa omien intres-
siensä mukaisesti eikä ollut huomannut, että siitä avautuu kapitalismia kritisovaa
ja sosialismia puolustavaa symboliikkaa. (Emt., 87, 100.)⁷ Työväestö toi sen sijaan
tällaista symboliikkaa esille muodostaessaan Kalevalasta uudenlaisia tulkintoja.
Palmgren löysi artikkelissaan kuitenkin myös hyviä puolia porvariston toiminnas-
ta. Hän piti merkittävänä esimerkiksi sitä, millaisia havaintoja porvarillisen tutki-
muksen parissa oli tehty Kalevalan runojen yhteyksistä maantieteellisiin paikkoi-
hin. (Emt., 87, 94–95.) Lisäksi hän antoi kunniaa porvaristolle siitä, että Kalevala
ylipäänsä syntyi. Kalevalan kokoaminen oli riippunut siitä, että sata vuotta sitten
oli alkanut ”porvariston nousu”. Sen kokoaminen oli porvariston aikaansaannos,
luokan, joka oli ollut ”edistyksellinen” 1800-luvulla. (Emt., 87–89.)

Palmgrenin kuvaukseen porvariston historiallisesta merkityksestä vaikut-
ti hänen lukemansa marxilainen kirjallisuus. Merkittävä vaikutus oli varhais-
sen marxilaisen historiantutkijan Franz Mehringin (1846–1919) teoksilla, muun
muassa teoksella *Die Lessing Legende*, jossa Mehring nosti valistusajan runoilija
Gotthold Ephraim Lessingin tuotannon esimerkiksi edistyksellistä porvarillisesta
taiteesta. Mehringin silmissä Lessing oli porvaristoon kuuluva vallankumouksel-
linen ajattelija, joka viitoitti tietä työväenluokan vallankumoukselliselle toimin-
nalle (Mehring 1906, 425). Palmgren hyödynsi Mehringin teosta näihin aikoihin
muun muassa pro gradu -työssään, jonka hän teki Helsingin yliopistossa esteti-
ikan ja nykyiskansainkirjallisuuden oppiaineessa ja sai valmiiksi vuoden 1934 lopul-
la. Palmgren kirjoitti opinnäytteessään, että Mehring osoitti ”täydellisesti vääräksi
sen vulgäärimarxilaisen käsityksen, että sosialistisen kriitikon suhde porvarilliseen
ja yleensä aikaisempaan taiteeseen olisi vain kielteinen” (Raoul Palmgren, Taide
ja yhteiskunta, sivu 67, CEA, Raoul Palmgrenin arkisto, Kansan Arkisto). Lisäk-
si Palmgren alkoi kiinnostua sosialistisia ja marxilaisia näkemyksiä viljelleen tai-
dehistorioitsijan Wilhelm Hausensteinin (1882–1957) tuotannosta vuodesta 1934
alkaen.⁸ Palmgrenin artikkeli Kalevalasta olikin yksi ensimmäisistä kirjoituksis-
ta, jossa hän tukeutui Hausensteiniin. Palmgren viittasi siinä vain kursorisesti

7 Palmgren nimeää artikkelissaan useita ”porvarillisia” Kalevala-tutkijoita, muun muassa Julius
Krohnin, E. N. Setälän ja Otto Donnerin.

8 Hausensteinin suhtautuminen sosialismiin ja marxismiin vaikuttaa kuitenkin olleen kaksi-
jakoista. Hausensteinin elämäkerran kirjoittaja Johannes Werner tuo esiin, että Hausenstein
oli sosialisti 1900-luvun alussa, mutta etäännyi sosialistisista ajattelutavoista ensimmäisen
maailmansodan jälkeen (Werner 2005, 47, 73, 91).

Hausensteinin ajatteluun, mutta antoi ymmärtää, että se oli tehnyt hänestä aiempaa myönteisemmän porvariston kulttuurihistoriaa kohtaan. Porvariston kulttuurihistoriaa, johon myös Kalevala kuului, oli syytä tutkia, koska porvaristo oli ollut aikoinaan edistyksellisin luokka. Porvariston kulttuurihistoriaa tuli arvostaa ja sen merkitystä osana historiaa tuli ymmärtää. (Palmgren 1935b, 97–98.)

Palmgren muutti näkemystään luokkien välisestä yhteistoiminnasta sen jälkeen, kun kansanrintamatoiminnasta alettiin puhua vasemmistointellektuellien keskuudessa. Hänen kääntymisensä kansanrintamatoiminnan kannalle tapahtui syksyllä 1935. Vielä elokuussa 1935 hän ihmetteli, miksi jotkut hänen aatetovereistaan, kuten Jarno Pennanen ja Mauri Ryömä, suhtautuivat myöntämielisesti porvariston ja työväenluokan yhteistyöhön kansanrintamatoiminnan nimissä. Hänessä heräsi epäilyjä siitä, että he ovat etäännyneissä sosialismista, mutta samalla hän ryhtyi pohtimaan myös sitä, ovatko hänen omat käsityksensä sittenkään oikeutettuja. (Muistiinpanot päiväkirjoista 1928–1939, Raoul Palmgrenin Arkisto, Kansan Arkisto; Palomeri 1953, 357–361; Kalemaa 2020, 197.) Saman vuoden lokakuussa Palmgren oli jo avoimesti puolustamassa kansanrintamatoimintaa. Hän selosti *Kirjallisuuslehdessä* Pariisissa kesäkuussa 1935 järjestettyä kansainvälistä kirjailijakokousta (Congrès international des écrivains pour la défense de la culture), jossa keskiössä oli kysymys kulttuurin, erityisesti kirjallisuuden, roolista fasisminvastaisessa taistelussa ja kulttuurin vapauden puolustamisesta fasismin uhan alla.⁹ Palmgren kirjoitti:

[T]ämä kongressi, maailman nerokkaimpien aivojen ja jaloimpien sydänten neuvottelukokous, julisti uutta aikakautta: siirtymistä peräytymisestä hyökkäykseen, kaikkien edistyksellisten kansankerrosten yhteisrintamaa fashismia vastaan, sotaa vastaan (Palmgren 1935a).

Palmgren kutsui kirjoituksessaan kokousta lähtölaukaukseksi ”kulttuuririntamalle”. Kulttuuririntama oli merkki siitä, että yhteiskunnissa oli koittamassa uusi ajanjakso, jossa ”edistyksellinen porvaristo” oli liittymässä työväenluokan puolelle ja jossa nämä kaksi ryhmää tulivat yhdessä kaatamaan fasismin. Edistykselliseksi porvaristoksi Palmgren kutsui tässä yhteydessä porvaristoa, joka ymmärtää ja tukee työväenluokkaa. Se, että Palmgren korosti kulttuurin merkitystä, kertoo siitä, että suomalaiset vasemmistointellektuellit pitivät kulttuuritoimintaa tärkeänä kansanrintamatoiminnassa. Vasemmistointellektuellit pohtivat kulttuurin

9 Kirjailijakokouksesta, Poirrier 1998, 240; Vigreux 2016, 58–60.

roolia kansanrintamatoiminnassa muun muassa kahdessa Helsingissä järjestetyssä tilaisuudessa, joista Palmgren raportoi kirjoituksessaan – 13.10.1935 järjestetyistä Tulenkantajain Seuran kokouksesta Elannon kerhohuoneistossa ja sosialististen kirjailijoiden esiintymisestä Kirjan talossa. Niissä nostettiin esiin ajatusta kulttuuririntamasta. Palmgrenin raportista välittyy kuva siitä, että kokoukset koettiin jonkinlaisiksi kotimaisiksi vastineiksi Pariisiin kirjailijakokoukselle.

Kansanrintamatoiminnan käytännön kysymyksistä

Suomalaiset vasemmistointellektuellit tarkastelivat kansanrintamaliikkeitä hyvin pitkälle käytännön kysymysten kautta. Keskeisiä kysymyksiä olivat, mitä ryhmiä kansanrintamatoiminnassa tulisi olla mukana, millaisia näiden ryhmien suhteet ovat, millaisia keinoja ryhmät käyttävät ja mitä ne tavoittelevat. Vasemmistointellektuellit kuvailivat sitä, millaista toiminta on kansanrintamaliikkeissä Euroopassa. Lisäksi he vaativat, että kansanrintamamenetelmiä on noudatettava. He vaativat niiden noudattamista ennen kaikkea suomalaisilta poliitikoilta.

Vasemmistoälymystön mukaan kansanrintamatoiminnassa oli kyse toiminnasta työväenluokan ja muiden demokratian puolella olevien ryhmien välillä. Käsititys ilmensi sitä, millaisia ryhmiä liikkeissä oli mukana maailmalla, ja sitä, millaisia yhteistoiminnallisia käsityksiä vasemmistointellektuellit olivat aiemmin kannattaneet. Esimerkiksi Mauri Ryömä esitti marraskuussa 1935, että työväenluokan oli lähennyttävä ”pikkuporvarillisia, demokraattisia joukkoja yhteisen taistelupohjan löytämiseksi yhteistä vihollista vastaan” (Ryömä 1935, 106). Cay Sundström puolestaan havainnoi elokuussa 1935 kansanrintamaliikettä Ranskassa seuraavasti:

Työläiset, keskiluokan jäsenet, älymystö virtaavat kansanrintamaan, sillä se tulkitsee parhaiten heidän ajatuksiaan ja vaatimuksiaan [...]. Sen voima on myöskin siinä, että samalla kuin se pyrkii luomaan tarpeellisen yhtenäisyyden työväenluokan sisäpuolella, se liittyy siihen virkamiehet, älymystön ja keskiluokan jäsenet, koettaen täten vetää nämä pois fascismin vaikutuspiiristä. (Sundström 1935a.)

Sundström nosti Ranskan kansanrintamaliikkeen esikuvaksi suomalaiselle kansanrintamaliikkeelle. Hän toivoi, että Kansallisen Edistyspuolueen keskuudesta löytyisi ”edistysmielisiä”, jotka ottaisivat mallia Ranskasta ja liittyisivät työväenliikkeen rinnalle. Hän oli kuitenkin hieman pessimistinen tämän asian suhteen, sillä vasemmistopiirien ulkopuolella Suomessa eli voimakas ”kommunistipöppö”. Pelko leimautumisesta kommunistiksi, joka juontui sisällissodasta ja sen jälkeisistä kom-

munismin vastaisista toimista, ohjasi Sundströmin mukaan suomalaista poliittista keskustelua.

Sen lisäksi, että suomalaiset vasemmistointellektuellit nostivat Ranskan kansanrintamaliikettä malliksi kansanrintamatoiminnalle (Anon. 1936b, Akateeminen Sosialistiseura [c. 1936], heille oli ominaista korottaa Neuvostoliitto Ranskan rinnalle keskeiseksi toimijaksi kansanrintamaliikkeissä. Nämä maat turvasivat etummaisina rauhaa ja johtivat ”rauhanrintamaa” fasisteja vastaan. (Anon. 1935a; Sundström 1936a; Pennanen 1936.) Toisaalta myös kansanrintamaliikehdintä muissa maissa herätti huomiota vasemmistöälymystön piirissä. Tärkeälle sijalle nousi Espanjan kansanrintamaliike, jonka kohdalla huomio kohdistui erityisesti tapahtumiin sisällissodassa. Tasavaltalaisten kamppailuja sisällissodassa seurattiin ja arvioitiin solidaarisuuden tunteen vallassa. (Sundström 1936b; Majava 1936; Akateeminen Sosialistiseura 1938.)

Vasemmistointellektuellien piirissä tuotiin esiin näkemyksiä, joiden mukaan kommunistinen liike olisi muihin toimijoihin nähden tasa-arvoisessa asemassa kansanrintamatoiminnassa. Käsitellessään Ranskan kansanrintamaliikettä elokuussa 1935 Sundström kirjoitti, että ”kommunistisen puolueen aktiivisuus on kieltämätön, mutta Kansanrintama ei ole mikään määrätyn puolueen alaosasto. Siihen osallistuvat kaikki tasa-arvoisina”. (Sundström 1935a.) Samassa hengessä Erkki Vala esitti syyskuussa 1936, että tapahtumia Espanjassa on turha kytkeä yksinomaan kommunistien poliittisiin pyrkimyksiin: ”Espanjassa [ei] ole ensinkään kysymys kommunismin ja fascismin välisestä taistelusta vaan taistelusta kansanvallan ja sen vastustajain välillä” (Majava 1936).

Myös Palmgren korosti kansanrintamatoimijoiden tasa-arvoista asemaa. Hän kirjoitti lokakuussa 1936, että kansanrintamaliikkeissä on kyse demokratiaa kannattavien toimijoiden yhteistyöstä ja että tällaista yhteistyötä on ollut sosiaalidemokraattien leirissä jo kauan ennen kuin kansanrintamatoimintaa alettiin kannattaa Kominternissa (R. P. 1936). Palmgrenilla oli luultavasti mielessään aika Suomessa ennen sisällissotaa, jolloin työväenliike ei ollut vielä jakaantunut. Hän nimittäin nosti kirjoituksissaan vanhaa työväenliikettä esikuvaksi demokraattiselle toiminnalle (Palmgren 1936c; [Palmgren] 1937a). Palmgren ei ehkä kuitenkaan ollut vilpittömästi sitä mieltä, että kommunistinen liike olisi *vain* yksi toimija muiden joukossa kansanrintamaliikkeissä. Hän nimittäin puolusti kuukautta aiemmin käsitystä, jonka mukaan Ranska ja Neuvostoliitto muodostavat toiminnan kärjen, sillä ne johtivat ”rauhanrintamaa” (Palmgren 1936b).

Korostamalla kansanrintamatoimijoiden tasa-arvoista asemaa Palmgren saattoi pyrkiä häivyttämään näkyvistä kommunistisen liikkeen roolia kansanrintamatoiminnassa ja vasemmistointellektuellien yhteyksiä kommunisteihin. Palmgren

vastasi kirjoituksellaan Etsivän Keskuspoliisin (EK) näkemyksiin kansanrintama-ajattelun leviämisestä Suomessa. Hän kommentoi EK:n asiakirjoja, jotka olivat päätyneet julkisuuteen syksyllä 1936 ja joissa arvioitiin, että useat suomalaiset järjestöt – myös vasemmistointellektuellien järjestöt – kuuluvat kansanrintamaan ja toimivat yhteistyössä kommunistien kanssa. Asiakirjoissa nimettiin tulenkantajien piiri vaarallisimmaksi kansanrintama-ajattelun levittäjäksi Suomessa. (Wahlberg 2012, 29, 36–37.) Palmgrenin tavoin myös Jarno Pennanen esitti vastauksena EK:n asiakirjoihin, että kansanrintamatoiminta on yhteistoimintaa kaikkien demokratiaa kannattavien toimijoiden välillä eikä kommunistien määräämää toimintaa (J. P. 1936).

Vasemmistointellektuellit sitoutuivat yleensä parlamentarismiin, eivätkä kannattaneet samanlaisia poliittisia menetelmiä kuin Stalinin ajan Neuvostoliitossa. Parlamentaarisia menetelmiä pidettiin parempina kuin autoritaarisuuteen ja voimakäyttöön perustuvia menetelmiä. Osin parlamentarismien merkityksen korostaminen liittyi fasismien pelkoon. Vasemmistointellektuellit olivat huolissaan yhteiskunnallisten ristiriitojen kärjistymisestä ja Suomen poliittisen järjestelmän sortumisesta fasistien voimakeinojen seurauksena. (Anon. 1935b; Anon. 1935c.) Myös Palmgren yhtyi näihin ajatuksiin. Toimiessaan *Soihdun* päätoimittajana vuonna 1937 hän korosti Suomen poliittisen järjestelmän merkitystä yhteiskunnalliselle kehitykselle ja nosti esiin uhkakuvia järjestelmän kaatumisesta fasismien keskellä. Hänestä kansanedustuslaitos Suomessa oli itsenäisyyden aikana usein taipunut fasismien vallan alle mutta kuunnellut toisinaan myös kansan tahtoa. Se oli osoittautunut toimivaksi virheistään huolimatta, ja niinpä siihen oli syytä turvautua myös kansanrintamakaudella. ([Palmgren] 1937a; R. P. 1937.)

Parlamentarismiin sitoutumisesta huolimatta vasemmistointellektuellit osoittivat hyväksyntää voimankäyttöön perustuvaa ulkoparlamentaarisesta toimintaa kohtaan. Sundströmin mukaan voimankäyttö piti olla keinovalikoimassa, sillä fasistien toimiin tuli voida vastata tarvittaessa samassa mitassa (Sundström 1935c, 59). Palmgren puolestaan puolusti tasavaltalaisten sotatoimia Espanjan sisällissodassa. Hän näki ne testinä Espanjan kansanrintamaliikkeen voimakkuudesta ([Palmgren] 1936d, 219). Kaiketi myös moni muu vasemmistointellektuelleista piti tasavaltalaisten voimankäyttöä oikeutettuna, olivathan vasemmistointellektuellit selvästi tasavaltalaisten puolella. Voimme myös päätellä Palmgrenin havainnoista tapahtumista Euroopassa Neuvosto-Venäjästä syntymisen jälkeen, että hän hyväksyi parlamentin ulkopuolisen toiminnan:

Kansalaissodat Unkarissa, Saksassa, Suomessa, valtavat lakkoliikkeet Englannissa, Ranskassa, Italiassa! Muutaman vuoden ajan tuntui maa huojuvan kan-

sainvälisen kapitalismin alla, suurporvaristo näki silmiensä edessä 'maailmanvallankumouksen' kammottavan haamun. ([Palmgren] 1937d, 263.)

Vallankumoukset ja lakkoliikkeet olivat olleet työväenluokan voimannäyte. Ne tarjosivat mallia sille, mihin työläiset pystyvät kamppaillessaan sosialismin puolesta.

Sosialistisille tavoitteilleen uskollisina vasemmistointellektuellit eivät myöskään yksinomaan tukeneet Suomen poliittista järjestelmää. Palmgren toi tämän esiin kirjoittaessaan huhtikuussa 1938, että "[t]ämän porvarillisen demokratian kehittäminen ja laajentaminen, sen laadullinen muuttaminen sosialistiseksi, proletariseksi demokratiaksi, on ollut Soihdun keskeisenä ohjelmana" (Palmgren 1938, 184). Sosialistiset pyrkimykset heijastuivat myös vasemmistointellektuellien kansanrintamakäsityksissä. Erityisesti ASS:ssä korostettiin näkemystä, jonka mukaan kansanrintamatoiminta on sosialismia edistävää toimintaa. *Soihdun* pääkirjoituksessa esitettiin kesäkuussa 1936, että sosialismi oli "astunut näköpiiriin" Ranskassa kansanrintamatoiminnan myötä (Anon. 1936b, 111). Samassa hengessä Palmgren esitti *Soihdun* päätoimittajan roolissa toukokuussa 1937, että kansanrintamalinjan valitseminen Suomessa tulisi merkitsemään taistelua "työväenluokan elinehtojen, kansanvallan ja sosialismin puolesta" ([Palmgren]. 1937c, 111).

Vasemmistointellektuellien ja SDP:n väliset kiistat syvenivät, kun vasemmistointellektuellit ajoivat kansanrintamatoimintaa. SDP:n puolueuuevosto uhkasi erottamisella *Soihdun* ja *Tulenkantajat*-lehden piirissä toimineita jäseniään helmikuussa 1936. (Pöytäkirja Sos.-dem. Puolueuuevoston kokouksesta 9/2-1936, sivut 7–13, Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen arkisto, Työväen Arkisto (TA); Kalemaa 1984, 103.) Puolueen johdossa ärtymystä herätti erityisesti se, että kansanrintamaa kannattavat vasemmistointellektuellit toivat sosiaalidemokraatteja ja kommunisteja yhteen. Tätä pidettiin puolueen vastaisena toimintana. SDP:n johdossa myös epäiltiin, että kyse on kommunistien soluttautumispyrkimyksestä (Soikkanen 1975, 578–579). SDP:ssä sai kannatusta näkemys, jonka mukaan kommunistit ovat johtava toimija kansanrintamaliikkeissä, mikä vaikutti siihen, että SDP:n puoluekokous otti toukokuussa 1936 kielteisen kannan kansanrintamaliikkeisiin. Kokouksen mukaan kansanrintamasta oli turha haaveilla Suomessa, koska kommunistien toiminta oli halvaantunut ja näköpiirissä ei ollut sellaista "radikaalia" ja "vapaamielistä" oikeistopuoluetta, joka hyväksyisi kansanrintama-ajattelun. (Pöytäkirja Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen XVII puoluekokouksesta, 25–28.5.1936, sivu 80, Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen arkisto, TA.)

Vaikka SDP:n johto suhtautui penseästi kansanrintamatoimintaan, vasemmistointellektuellit pyrkivät saamaan SDP:n ja muita suomalaisia puolueita kan-

sanrintamalinjan taakse. Ennen kaikkea he pyrkivät vaikuttamaan SDP:hen. Vasemmistointellektuellit etsivät toiveikkaina mahdollisuuksia kansanrintamatoiminnalle Suomessa vuoden 1936 eduskuntavaalien sekä vuoden 1937 presidentinvaalien ja hallitusneuvotteluiden alla. Jarno Pennanen yhdisti helmikuussa 1936 suomalaisen kansanrintamaan ”kaikki edistykselliset ainekset” (J-o P. 1936, 10). Hänen mukaansa näitä olivat SDP:n lisäksi Maalaisliitto ja Ruotsalainen Kansanpuolue. Pennanen toivoi, että nämä puolueet ottaisivat eduskuntavaaleissa vastuulleen kamppailun demokratian puolesta ja fasismia vastaan. Kun vaalit oli käyty, *Soihdun* pääkirjoituksessa arvioitiin, että kansanrintamaliike oli voimistunut Suomessa. ”[H]allitus ystävineen kärsi musertavan tappion”, kun taas ”se osa sosiaalidemokraattista puoluetta, nimittäin sen vasemmisto, joka oli selvimmin asettunut kansanvaltaisen joukkoliikkeen johtoon fascismia ja nykyistä hallitussuuntaa vastaan, *saavutti yhtä eittämättä voiton.*” (Anon. 1936c.) Kirjoituksessa viitattiin siihen, että silloisessa Cajanderin hallituksessa mukana olleet puolueet kärsivät vaaleissa tappion. Lisäksi kirjoittajalla oli mielessään sosiaalidemokraattien vaalimenestys – ennen muuta se, että eduskuntaan pääsi puolueen vasenta laitaa edustaneita, ASS:n piiristä Mauri Ryömä ja Cay Sundström. *Tulenkantajat*-lehdessä anonyymi kirjoittaja esitti hieman pessimistisemmän näkemyksen vaaleista: Vaalien alla ei ilmennyt kansanrintamaliikehdintää. ”Päinvastoin olivat kansanvaltaiset ryhmät hajallaan”. (Anon. 1936a.) Kirjoittajan mukaan sosiaalidemokraattien vaalivoitto ei merkinnyt sitä, että Suomeen oli syntynyt kansanrintamaliike, sillä liikkeeseen tarvittiin ”muidenkin kansanvaltaisten puolueiden myötävaikutusta.”

Kyösti Kallion valinta presidentiksi helmikuussa 1937 herätti Palmgrenissa uskoa siihen, että kansanrintamahallituksen muodostaminen saisi kunnolla tuulta alleen. Palmgren esitti valinnan aikaan, että on muodostettava ”kansanvaltainen rintama”, jota johtaa SDP ja johon kuuluvat Maalaisliitto ja Edistyspuolue sekä Ruotsalainen Kansanpuolue (RKP) ([Palmgren] 1937b). RKP oli syytä ottaa mukaan vain, jos ”se puhdistautuu kansanvallalle vihamielisistä aineksista”. Kansanvallalle vihamielisillä aineksilla hän viittasi kapitalisteihin puolueen taustalla. Hän väitti ”suurpääoman” puolueen takana jättävän huomioimatta ”ruotsalaisen vähemmistön elinkysymykset”.

Kun Edistyspuolueen, Maalaisliiton ja SDP:n punamultahallitus oli syntynyt maaliskuussa 1937, Palmgren ryhtyi arvioimaan hallituksen toimintaa kansanrintamatoiminnan näkökulmasta. Hallituksen toiminnassa oli lupaavia merkkejä, mutta se herätti kuitenkin myös voimakkaita epäilyjä. Hallitus ei käynyt riittävän kiivaasti fasismien kimppuun. Huolestuttavaa oli ennen kaikkea se, että hallituksella ei ollut selkeitä pyrkimyksiä Isänmaallisen Kansanpuoleen (IKL) toiminnan alas ajamiseksi. ([Palmgren] 1937c; Palmgren 1937e; [Palmgren] 1937f.) Myös muut

vasemmistointellektuellit esittivät samansuuntaisia näkemyksiä. Hallituksen toiminnassa nähtiin merkkejä kansanrintamaliikehinnästä, mutta vasemmistointellektuellit olivat myös huolissaan siitä, ovatko hallituksen fasisminvastaiset toimet riittäviä. (J-o P. 1937, Anon. 1938; Saarela 2019, 170.)

Uhkaus vasemmistointellektuellien puolueesta erottamisesta toteutui toukokuussa 1937. SDP:n puolueenuevosto erotti ASS:n sekä osan vasemmistointellektuelleista puolueesta ja kielsi puolueen jäseniä ja järjestöjä osallistumasta *Soihdun*, *Tulenkantajien* ja *Kirjallisuuslehden* tekemiseen. Palmgren oli yksi erotetuista. (Saarela 1982, 127–128.) Erottamisten seurauksena vasemmistointellektuellien usko siihen, että SDP:stä olisi ajamaan kansanrintamatoimintaa, heikkeni ja *Soihdussa* alkoivat saada tilaa puolueeseen kohdistuvat pettymyksen tunteet. Palmgren puki monen ASS:n jäsenen tunnot sanoiksi luonnehtiessaan toukokuussa 1937 puoluetta byrokratisoituneeksi. Puolueen elinvoimaisuus tulevaisuudessa riippui siitä, pääseekö se eroon reformistisesta, byrokraattisesta linjastaan ja ryhtyykö se kuuntelemaan kansan tahtoa:

Riippuu liikkeen ja aatteen yhteiskunnallisesta elinvoimasta, voiko joukkojen elävä voima sulattaa itseensä jälleen sitä abdistavat ja jäykistävät byrokratian siteet vai tukahduttavatko ne hitaasti liikkeen elimistöstä kaiken verenkierron ja jäljelle jää vain kuollut kivettymä. ([Palmgren] 1937c, 94.)

Samaan tapaan nimimerkki ”Marxilaisuuden’ toimituskunnan jäsen”¹⁰ korosti *Soihdussa* toukokuussa 1937, että SDP:n reformistinen linja on este kansanrintamatoiminnalle:

Kokemus osoittaa, että juuri marxilainen sosialidemokratia on luonut mahdollisuudet läheiselle yhteistoiminnalle työväen ja uudistusystävällisen, kansanvaltaisen porvariston kesken, kun sitävastoin reformismi on tällaista yhteistyötä vastustanut. (’Marxilaisuuden’ toimituskunnan jäsen 1937, 147.)

Lisää pettymyksiä oli luvassa, kun kansanrintamaliikkeet ympäri Eurooppaa epäonnistuiivat ja äärioikeisto vahvisti asemiaan vuosikymmenen loppua kohti menettäessä. Monen vasemmistointellektuellin tuntoja heijasti seuraava lainaus *Soihdusta* lokakuulta 1939:

¹⁰ Tämä nimimerkki viittaa mitä ilmeisimmin ASS:n samana vuonna julkaisemaan teoksen *Marxilaisuus: Dialektisen materialismin sovellutuskokeita*, jonka toimittamiseen myös Palmgren otti osaa.

Ranskan kansa on jo menettänyt pitkällisten taistelujen jälkeen saavuttamansa demokratian. Kansanrintaman johtavin ja aktiivisin puolue on kokonaan kielletty, kommunistit julistettu lainsuojattomiksi, kuten meillä Suomessa, sanomalehdistö on yhdenmukaistettu kuin Saksassa, keskitysleirejä kohoo toinen toisensa jälkeen. Kansanrintaman taloudelliset saavutukset: 40-tunnin työviikko, paremmat palkat y.m. y.m. on riistetty työväestöltä. Englanti kulkee samaa tietä. (Anon. 1939, 311.)

Suomalaiset vasemmistointellektuellit kävivät läpi samanlaisen tunteiden kaaren kuin moni muu, joka kannatti kansanrintamatoimintaa 1930-luvulla. Siinä, missä kansanrintamaliikchedinnän alkuvaiheet herättivät optimismin tunteita, liikehdinnän loppuvaiheet herättivät pettymyksen tunteita. Kansanrintamatoiminta alettiin kokea epäonnistuneeksi kokeiluksi. (Levy 1987, 58–59; Pons 2002, 139.)

Kansanrintamaliike kulttuurihistorian valossa

Suomalaisten vasemmistointellektuellien näkemykset kansanrintamapolitiikasta eivät poikenneet merkittäväällä tavalla toisistaan. Heille muodostui melko yhteinen näkemys kansanrintamaliikkeiden menettelytavoista. Palmgrenilla oli tärkeä merkitys tämän näkemyksen muodostumiselle, mihin vaikutti se, että hän toimi vuoden 1937 ajan *Soihdun* päätoimittajana. Hänellä oli tässä roolissa sananvaltaa vasemmistointellektuellien keskuudessa. Hän ei juuri erottunut käytännön näkemyksillään muista vasemmistointellektuelleista. Palmgren oli sen sijaan omaperäisempi tarkastellessaan kansanrintamatoimintaa historiallisesta näkökulmasta. Hän toi tällöin keskusteluun näkökulmia, jotka olivat korostetummin hänen omiaan.

Kun Palmgren tarkasteli kansanrintamatoimintaa historiallisesti, hän palasi hyödyntämään Wilhelm Hausensteinin ajattelua, johon hän oli tukeutunut artikkelissaan Kalevalasta vuoden 1935 alussa. Siinä Hausensteinin ajattelu oli ollut kuitenkin vain taustatekijä. Keskeisempään asemaan Hausensteinin ajattelu nousi *Kirjallisuuslehdessä* toukokuussa 1936 ilmestyneessä Palmgrenin artikkelissa ”Hausenstein: Marxilainen tyylintutkija”. Palmgren esitteli siinä Hausensteinin taidehistoriallisia käsityksiä ja korotti tämän esikuvaksi kansanrintamaliikkeille: ”Fasismien aikakauden ja kansanrintaman kulttuuripoliittisten tehtävien kannalta on Wilhelm Hausensteinin nimi tänään erikoisen ajankohtainen” (Palmgren 1936a, 104).

Marxismi näkyi Hausensteinin teoksessa *Die Kunst und die Gesellschaft* (1916), johon Palmgren ensi sijassa tukeutui artikkelissaan. Teoksessaan Hausenstein tar-

kasteli materialistisen historiakäsityksen pohjalta sitä, millainen on ollut taiteen kuva ihmisen kehosta eri aikoina. Hän yhdisti muutokset taiteen kuvassa kehosta muutoksiin yhteiskunnallisissa suhteissa. Hausenstein jakoi yhteiskuntien ja taiteen historiaa kahdenlaisiin, toistensa pohjalta dialektisesti kehittyviin kausiin, orgaanisiin aikakausiin (*organische Zeitalter*) ja kriittisiin aikakausiin (*kritische Zeitalter*). Orgaanisina aikakausina yhteiskunnat ovat olleet kollektiivisia ja taiteen kuva ihmisestä on ollut yhtenäinen. Sen sijaan kriittisinä aikakausina yhteiskunnat ovat olleet individualistisia ja taiteen kuva ihmisestä on ollut epäyhtenäinen. Orgaanisina aikakausina ihmiselämä on kukoistanut ja taide on kuvannut kehoa elinvoimaisena. Hausenstein selvästi nosti orgaanisia kausia kriittisten kausien edelle, mutta sen sijaan, että hän olisi keskittynyt arvostelevaan kriittisten kausien taidetta, hän keskittyi erittelemään taiteen tunnusmerkkejä eri kausina. Yhtenä esimerkkinä kriittisestä kaudesta Hausensteinilla oli porvarillinen aikakausi, joka oli parastaikaa käynnissä. Porvarillisen kauden pohjalta kehittyvä sosialistinen kausi tuli kääntämään kehityksen päällelleen. Yhteiskunnat ja taide muuttuisivat sen myötä jälleen orgaanisiksi. (Hausenstein 1916, 28, 88, 182.)

Palmgrenin mielestä Hausenstein osoitti, että kulloisenkin hallitsevan luokan kulttuuri oli kehittynyt suhteessa sitä edeltäneiden hallitsevien luokkien kulttuureihin. Lisäksi yhden hallitsevan luokan kulttuuri oli enteillyt sitä seuraavien hallitsevien luokkien kulttuureja. Tässä mielessä kulttuurihistoriaa oli eroista huolimatta leimannut luokkien välinen jatkuvuus. ”Ehdotonta, sataprosenttista feodaalisuutta, porvarillisuutta tai proletaarisuutta” ei ole olemassa kulttuurissa, Palmgren kirjoitti (Palmgren 1936a, 113). Palmgren oli kiinnostunut erityisesti porvarillisen ja proletaarisen kulttuurin suhteista. Hänen mielestään työväenluokka oli alkanut nousta kulttuurisesti etummaiseen asemaan 1800-luvulta alkaen. Samalla, kun työväenluokan kulttuurista oli tullut kehittyneintä, sille oli muodostunut myös velvollisuuksia juuriaan kohtaan. Työväenluokan oli huolehdittava porvariston kulttuurin parhaista perinteistä, joiden pohjalta se itse oli muotoutunut. Palmgren kirjoitti:

Myös varempi porvarillinen kulttuuri, porvariston suurten nousukausien kulttuuri on näin ollen otettava positiivisen erittelyn kohteeksi, osoitettava, että työväenluokka, kaiken edistykellisen kulttuurin perijä, on tähän perintöön kypsytynyt ja sen tulevaisuuden voimakkain suojelija. (Palmgren 1936a, 104.)

Palmgren määritteli artikkelissaan Hausensteinista suuntaviivoja ennen kaikkea kulttuurialan toimijoille kansanrintamaliikkeissä. Hänen mukaansa kulttuuririntaman tuli olla työväenluokan johtamaa toimintaa, johon on saatava mukaan

myös edistyksellistä porvaristoa. Kulttuuririntamalla on ”välttämättömyys [...] joutua läheiseen kosketukseen edistyksellisen porvariston kanssa, liittoutua sen kanssa kulttuurivihollista fashismia vastaan”, hän kirjoitti. (Palmgren 1936a, 103.) Työväenluokan kulttuurin ja porvariston kulttuurin historialliset siteet loivat perusteita liittoutumiselle. Samalla hän muistutti, että yhteistyö edistyksellisen porvariston kanssa ei saanut johtaa irtiottoihin sosialistisista pyrkimyksistä. Mielessä oli pidettävä se, että fasismin vastainen taistelu on myös taistelua sosialismin puolesta (emt.).

Palmgrenin artikkeli Hausensteinista heijastaa käsityksiä, joita hän oli käsitellyt aiemmin artikkelissaan Kalevalasta. Myös artikkelissaan Kalevalasta Palmgren toi esille porvarillisen kulttuurin historiallista merkitystä käyttämällä apunaan Hausensteinin ajattelua. Myös siinä hän esitti, että porvariston toimintaa tulisi arvostaa, vaikka työväenluokan toiminta onkin sitä kehittyneempää. Artikkelissaan Kalevasta Palmgren kuitenkin viittasi Hausensteinin ajatteluun vain ohimennen, eikä hän eksplikoanut siinä, miten työväenluokan kulttuuri ja porvariston kulttuuri ovat Hausensteinin mukaan historiallisesti sidoksissa toisiinsa. Hän kyllä toi esiin, että työväenluokka tulkitsee Kalevalaa, porvariston kulttuurista aikaansaannosta, uudenaikaisilla, hedelmällisillä tavoilla ja antoi näin ymmärtää, että porvariston kulttuuri on merkityksellistä työväenluokalle. Sen sijaan hän ei eksplisiittisesti tuonut esiin, että työväenluokan kulttuurin juuret olisivat porvariston kulttuurissa ja että työväenluokan kulttuuri olisi muotoutunut porvariston kulttuurista.

Kansanrintamaliike osana vallankumousten historiaa

Palmgren koki toisinaan pettymystä politiikasta Suomessa, mutta vielä huomommalta näytti poliittinen tilanne Saksassa. Vasemmistoleirit olivat riidoissa ja Hitler otti vallan käsiinsä, kuten Palmgren selosti tapahtumia 1930-luvun alkupuolen Saksassa elämäkertaromaanissaan *30-luvun kuvat* (Palomeri 1953, 252). Palmgren oli tietoinen siitä, että oikeistoryhmät kykenivät yhteistyöhön Saksassa ennen kansallissosialistien nousua, kun taas vasemmistoryhmät olivat hajallaan. Hän vaikuttaa panneen merkille, että kansanrintamaliikkeen synnyn edellytykset olivat maassa vähäiset, mikä edesauttoi Hitlerin valtapyrkimyksiä. (Graham & Preston 1987, 5–6; Furet 1995, 234; Horn 1996, 64.) Palmgren käsitteli näitä aiheita ennen kaikkea yleisen historian oppiaineessa Helsingin yliopistossa tekemässään laudaturtutkielmassa *Vuodet 1848–49 Saksan porvariston vallankumouksena*. Palmgren sai sen valmiiksi syksyllä 1936, mutta kun ASS julkaisi sen seuraavan vuoden syksyllä, nimi muuttui muotoon *Vallankumous ja vastavallankumous Sak-*

sassa.¹¹ Palmgren lainasi uuden nimen keskeisestä lähteestään, Friedrich Engelsin teoksesta *Germany: Revolution and Counter-Revolution*, joka oli *New York Tribunes*ssa julkaistuista kirjoituksista muodostettu kokoomateos.¹²

Laudatututkimassaan Palmgren päätyi samanlaisiin tulkintoihin kuin artikkelissaan Hausensteinista. Hän yhdisti jälleen kansanrintamatoimintaa historiallisiin kehityslinjoihin. Tällä kertaa hänellä oli kuitenkin apunaan Hausensteinin sijaan Marxin ja Engelsin ajattelu. Kulttuurihistoriallisten tapahtumien sijaan hänen huomionsa oli nyt yhteiskuntahistoriallisissa tapahtumissa. Palmgren syventyi Marxin ja Engelsin lehtikirjoituksiin, jotka käsitelivät Saksan vuoden 1848 vallankumousta. Hän havaitsi Marxin ja Engelsin näkemysten pohjalta, että 1930-luvun tapahtumat heijastivat vuoden 1848 tapahtumia. Saksassa esiintyi vuoden 1848 paikkeilla samankaltaista liikehdintää kuin kansanrintamaliikkeissä 1930-luvulla. Myös vuonna 1848 työväenluokka ja muut edistykselliset ryhmät olivat pyrkineet yhteistyöhön. Marxin ja Engelsin kirjoitukset analysoivat, kuinka yhteistyö edistyksellisten ryhmien välillä epäonnistui, mikä johti vahingollisiin seurauksiin yhteiskunnallisen kehityksen kannalta. Vuoden 1848 tapahtumat olivat siis varoittava esimerkki siitä, mitä voi tapahtua, jos edistykselliset ryhmät eivät kykene tunnistamaan yhteisiä etujaan.

Palmgrenin mukaan tapahtumat Saksan vallankumouksessa etenivät seuraavasti: Saksan vallankumouksen synnyn taustalla oli yhteiskuntajärjestelmän kehittymättömyys, feodalistisuus. Kehittymättömyyden keskellä porvaristo ja työväenluokka vaativat, että yksinvaltiut murretaan ja ihmisille annetaan mahdollisuuksia osallistua politiikkaan ja kaupankäyntiin. Vallankumous syttyi, koska yhteiskuntaa ei uudistettu riittävästi näiden vaatimusten mukaisesti. Vallankumouksesta ei silti tullut oikein mitään, vaan se kääntyi vastavallankumoukseksi, vanhan järjestelmän voitoksi. Suurporvaristo luopui yhteiskunnallisten uudistusten ajamisesta vallankumouksen keskellä ja pyrki sen sijaan turvaamaan oman asemansa liittoutumalla kuninkaallisten ja aatelisten kanssa. Vaikka pikkuporvariston parissa esiintyi vielä vallankumouksellisia pyrkimyksiä, se oli voimaton toteuttamaan niitä. (Palmgren 1937g, 50–63.)

Palmgren perusti käsityksensä hyvin pitkälle Marxin ja Engelsin lehtikirjoituksiin. Niiden pohjalta hän myös esitti, että ainoaksi uudistusmieliseksi luokaksi

11 Kopio tutkielman alkuperäisestä versiosta löytyy Kansan Arkiston käsikirjastokokoelmasta.

12 Palmgren hyödynsi teoksen saksankielistä, vuonna 1896 ilmestynyttä versiota. Teos esiintyy Palmgrenin lähdeviiteissä Marxin kirjoittamana, mikä on ymmärrettävää, koska Marx on merkittävä sen kirjoittajaksi useissa sen painoksissa, myös Palmgrenin käyttämässä saksankielisessä painoksessa.

osoittautui lopulta työväenluokka. Vain se oli valmis taistelemaan vallankumouksen tavoitteiden puolesta. Vuonna 1848 ongelmana oli kuitenkin työväenluokan heikkous, sillä työväenluokka ei vielä ollut riittävän voimakas ottamaan vastuulleen vallankumouksen toteuttamista. Sen nouseminen tällaiseen asemaan sai odottaa aikaa, jolloin ristiriidat sen ja porvariston välillä nousivat pinnalle. (Palmgren 1937g, 63, 140–143.)

Palmgren yhtyi Marxin ja Engelsin päätelmiin Saksan vallankumouksesta, mutta hän ei pysähtynyt siihen, sillä hän tulkitsi heidän kirjoitustensa pohjalta Saksan yhteiskunnallista kehitystä 1930-luvulle saakka. Vallankumouksen lopputuloksena vastavallankumous, viitoitti tietä Saksan kehitykselle. Palmgren kutsui vallankumouksen jälkeistä Saksaa ”feodaalikapitalistiseksi”. Kun Saksa oli monarkia 1800-luvun loppupuolella ja 1900-luvun alussa, sitä hallittiin turvaamalla maataomistavien junkkerien ja suurkapitalistien asema ja nujertamalla työväenluokan pyrkimykset. (Palmgren 1937g, 141–142, 156.) Palmgrenin mukaan feodaalikapitalistinen yhteiskunta kuitenkin murtui tai ainakin säröili 1900-luvun alkupuolella. Työväenluokka otti vastuulleen yhteiskunnan kehittämisen Weimarin tasavallan synnyttyä, vuoden 1918 vallankumouksen jälkeen. Työväenluokka kamppaili tällöin ”porvarillisen kansanvallan luomiseksi”, vaikka sen lopullisena tavoitteena oli sosialismin pystyttäminen. Työväenluokka oli noussut asemaan, josta käsin sen oli mahdollista tehdä yhteiskunnasta sosialistinen. (Emt., 159.)

Palmgren katsoi, että Saksan historia toistui 1930-luvun tapahtumissa. Kansallissosialistit suorittivat vastavallankumouksen. He pääsivät valtaan ja tyrehdyttivät työväenluokan nousun. Tilanne muistutti vuoden 1848 vallankumousta. Samalla tavalla kuin porvaristo oli antautunut vuonna 1848 feodalismien edessä, oli työväenluokka antautunut 1930-luvulla fasismien edessä. Kansallissosialistit olivat kaataneeet työväenluokan, joka oli ollut liian heikko vastustamaan heitä. (Palmgren 1937g, 8, 159.) Heikkous ei ollut kuitenkaan yksinomaan työväenluokan ominaisuus, vaan se oli ominaista myös muille ryhmille, joilla oli ollut mahdollisuuksia vastustaa kansallissosialisteja. Työväenluokka ja muut edistykselliset ryhmät eivät olleet tunnistaneeet, mikä on niiden yhteisen edun mukaista. Palmgren kirjoitti:

Kaikkien Saksan yhteiskuntaluokkien historia on toistunut ’kolmannen valtakunnan’ synty- ja vakiintumisvaiheissa: junkkerien raaka häikäilemättömyys, porvarillisen keskiluokan taktikointi vastoin omiakin etujaan, sivistyneistön antautuminen väkivallan ja barbarian edessä, pikkuporvariston sekavuus ja ryntääminen ontoimpien iskulauseiden perässä keskitysleireihin, talonpoikain tylsä alistuminen, työväenkin taipumus pikkuporvarilliseen ihanteellisuuteen ja ’saksalaiseen kaavamaisuuteen’. (Palmgren 1937g, 160.)

Palmgrenin mielestä Marx ja Engels paljastivat, että porvaristolla oli ollut mahdollisuus luoda Saksan vallankumouksessa sellainen laaja rintama, jonka avulla vallankumous olisi voinut onnistua. Porvaristo kuitenkin epäonnistui tämän mahdollisuuden toteuttamisessa. Samaan tapaan fasismiin vastaiset ryhmät Saksassa eivät tunnistanee etujaan 1930-luvulla. Ne eivät huomanneet, että fasismi uhkasi niiden intressejä ja että niiden tuli muodostaa fasisminvastainen liittouma. (Palmgren 1937g, 159–160.) Ne siis hukkasivat mahdollisuutensa fasismiin vastustamisessa.

Se, että Palmgren vertasi kansanrintamatoimintaa vuoden 1848 tapahtumiin, ei ole yllättävää, sillä vallankumouksien muistaminen on osa vasemmistolaisia perinteitä. Vastaavanlaiset näkökulmat korostuivat kansanrintamaliikkeiden aikaan myös esimerkiksi Ranskan kansanrintamaliikkeessä, jossa oli voimissaan vallankumouksellinen henki, tunne siitä, että kansanrintamaliike on toimintaa menneiden vallankumouksien jalanjäljissä (Jackson 1989, 39–40, 96; Vigreux 2016, 41, 61, 67, 113). Tämä ei jäänyt huomaamatta suomalaisten vasemmistointellektuellien piirissä Cay Sundströmiltä, joka rinnasti toisiinsa Ranskan vallankumouksen, Pariisin kommuunin ja Ranskan kansanrintamaliikkeen (Sundström 1935b). Kansanrintamaliikkeitä kytkettiin edeltäviin vallankumouksellisiin tapahtumiin myös *Soihdun* pääkirjoituksessa kesäkuussa 1936 (Anon. 1936b). Pääkirjoituksessa perusteltiin kansanrintamataktiikan merkitystä viittaamalla Engelsin vuonna 1894 esittämään näkemykseen, jonka mukaan valmius tehdä yhteistyötä muiden ryhmien kanssa oli tuottanut tulosta työväenluokalle vallankumouksellisissa taisteluissa. Sosialistit ”ovat niiden rinnalla, jotka taistelevat saavuttaakseen sellaisen välittömän edistysaskeleen, joka on myöskin työväenluokan edun mukainen”, kirjoituksessa siteerattiin Engelsiä.¹³

Suomalaiset vasemmistointellektuellit tiedostivat vallankumousten vetovoiman, sen, miten ne yhdistävät vasemmistolaisia. Kun suomalaiset vasemmistointellektuellit rinnastivat kansanrintamatoiminnan vallankumouksiin, he käyttivät retorista kieltä. Kyse ei ollut kuitenkaan vain retoriikasta ainakaan Palmgrenille. Hän syventyi historiallisiin tapahtumiin kansanrintamakauden näkökulmasta ja muodosti historiallista ymmärrystä Saksan vallankumouksesta tulkitsemalla sitä oman aikansa perspektiivistä. Hän halusi kertoa ihmisille näistä historiallisista vaiheista, jotta he ymmärtäisivät myös omaa aikaan-

13 Ryömä lainasi Engelsin 26.1.1894 päivättyä kirjettä Filippo Turatille (Engels 1934), yhdelle Italian sosialistisen puolueen perustajista. (Kirje löytyy suomennettuna teoksesta Karl Marx & Friedrich Engels: *Kirjeitä*. Suom. Timo Koste & Vesa Oittinen. Moskova: Kustannusliike Edistys, 474–477.)

sa. Vuoden 1848 tapahtumien tuli auttaa ymmärtämään yhteiskunnallisia tapahtumia ja politiikan tekemisen mahdollisuuksia 1930-luvulla. Se, että Palmgren syväluotasi tällä tavoin historiaa, oli hänen erityispiirteensä suomalaisten vasemmistointellektuellien joukossa.

Palmgrenin historialliset tulkinnat kansanrintamakaudesta heijastuivat toisen maailmansodan jälkeen hänen käsityksissään kansandemokraattisesta toiminnasta. SKDL:n vuoden 1947 kulttuuriohjelma ilmensi käsityksiä kulttuuririntamasta ja työväestöstä edistyksellisen kulttuurin perijänä. Pyrkimyksenä oli rakentaa kulttuuria ”työväenliikkeen suuriin ihmisaatteisiin” nojaten, mutta ”myös Suomen kansan edistykselliset perinteet” huomioon ottaen (Suomen Kansan Demokraattinen Liitto 1947, 1). Palmgrenilla oli keskeinen rooli kyseisen ohjelman kirjoittamisessa. Samalla tavoin Palmgren maalasi vuonna 1948 ilmestyneessä merkkiteoksessaan *Suuri linja* kuvaa työväestöstä edistyksellisen kulttuurin perijänä. Teoksessa hän piirtää näkymää Suomen kansakunnan kehityksestä, joka kulki varhaisista kansallisista herättäjistä vanhan työväenliikkeen vaikuttajiin ja lopulta kansandemokraattiseen poliittiseen kauteen. Edistyksellisen porvariston ja työväenluokan kulttuurit limittyivät tässä kehityskulussa toisiinsa. Kansanrintamakauden opeista oli siis tullut Palmgrenin ajattelua laajemminkin määrittäviä tekijöitä.¹⁴

LÄHTEET

Arkistolähteet

KANSAN ARKISTO, HELSINKI, RAOUL PALMGRENIN ARKISTO.

TYÖVÄEN ARKISTO (TA), HELSINKI, SUOMEN SOSIALIDEMOKRAATTISEN PUOLUEEN ARKISTO.

Julkaistu alkuperäisaineisto

AKATEEMINEN SOSIALISTISEURA (1934). Kapitalismia vastaan! Sosialismin puolesta! Akateemisen Sosialistiseuran esitys Uudenmaan sos.dem. piirikokoukselle. *Soihtu*, 3(3), 54–57.

AKATEEMINEN SOSIALISTISEURA [c. 1936]. *Taantumuksellista hallitusta vastaan! Vaalivoitto sosialidemokratialle!* Helsinki: Akateeminen Sosialistiseura.

AKATEEMINEN SOSIALISTISEURA (1938). Marssimme. *Soihtu*, 7(6), 137.

¹⁴ Kiitän kahta vertaisarvioijaa, *Tutkimus & kritiikki* -lehden toimituskuntaa, tohtoriopiskelija Paula Rauhalaa ja dosentti Kimmo Sarjea artikkelin käsikirjoituksen lukemisesta ja lukuisista hyödyllisistä kommentista.

- ANON. (1934). Kapitalismin kriisi kypsymässä. *Soihtu*, 3(6), 99–100.
- ANON. (1935A). Leijonat tivolissa. *Kirjallisuuslehti*, 4(1), 4–8.
- ANON. (1935B). Oikeudenkäyttö ja demokratian parantaminen. *Tulenkantajat*, 26.10.1935.
- ANON. (1935C). Yhteisrintama. *Soihtu*, 4(4–5), 50, 71.
- ANON. (1936A). Erheellisiä käsityksiä. *Tulenkantajat*, 25.7.1936.
- ANON. (1936B). Kansanrintamaa kohden. *Soihtu*, 5(6–7), 110–111.
- ANON. (1936C) Kansanvaltaisen rintaman vaalivoitto. *Soihtu*, 5(8), 138–141.
- ANON. (1938). Fascismia vastaan kahdella rintamalla. *Soihtu*, 7(5), 90–91.
- ANON. (1939). Imperialistinen sota ja II internationaali. *Soihtu*, 8(17–18), 309–311.
- ENGELS, F. (1934). Engels an Turati: London 1894 Januar 26. Teoksessa Karl Marx & Friedrich Engels, *Ausgewählte Briefe* (413–418). Zürich: Ring Verlag.
- HAUSENSTEIN, W. (1916). *Die Kunst und die Gesellschaft*. München: R. Piper & Co.
- i. (1934). Työväen ja talonpojan yhteinen etu – yhteisrintama. *Tulenkantajat*, 24.2.1934.
- J-O P. [JARNO PENNANEN] (1936). Musta magia. *Kirjallisuuslehti*, 5(1), 4–11.
- J-O P. [JARNO PENNANEN] (1937). Valtiovarainministeri Tanner. *Kirjallisuuslehti*, 6(6), 93.
- J. P. [JARNO PENNANEN] (1936). Sovinnon viholliset. *Kirjallisuuslehti*, 5(15), 270–274.
- KARVONEN, T. (1958). Toimintaa 'kansanrintamakaudeella' 1931–1938. Teoksessa *Kipinästä tuli syty: Muistiinpanoja Suomen Kommunistisen Puolueen 40-vuotistaipaleelta* (171–197). Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Yhteistyö.
- MAJAVA [ERKKI Vala] (1936). Kansanvallan puolustajia nekin. *Tulenkantajat*, 12.9.1936.
- 'MARXILAISUUDEN' TOIMITUSKUNNAN JÄSEN (1937). Työväenluokka ja pikkuporvaristo. *Soihtu*, 6(9), 146–147.
- MEHRING, F. (1906). *Die Lessing-Legende: Zur Geschichte und Kritik des Preussischen Despotismus und der Klassischen Literatur*. Stuttgart: J. H. W. Dietz Nachf.
- PALMGREN, R. (1932). Ecrasez l'infâme! *Soihtu*, 1(6), 13.
- PALMGREN, R. (1934a). Puolueen kulttuuripolitiikka. *Soihtu*, 3(3), 64–67.
- PALMGREN, R. (1934b). Operetti: Rappeutuneen yläluokan taidemuoto. *Tulenkantajat*, 8.9.1934.
- PALMGREN, R. (1935a). Kulttuuririntama: 'kaikkien maiden intellektuellit liittykää kaikkien maiden proletariaattiin'. *Kirjallisuuslehti*, 4(16), 394–395.
- PALMGREN, R. (1935b). Kalevala marxilaisuuden valossa. *Kirjallisuuslehti*, 4(4), 87–100.
- PALMGREN, R. (1936a). Hausenstein, marxilainen tyylintutkija. *Kirjallisuuslehti*, 5(5–7), 103–114, 146.
- PALMGREN, R. (1936b). Kansanrintaman koetinhetki. *Kirjallisuuslehti*, 5(14), 243–245.
- PALMGREN, R. (1936c). 19. itsenäisyyspäivänä. *Kirjallisuuslehti*, 5(20–21), 355, 363.
- [PALMGREN, R.] (1936d). Kansanrintaman barrikaadeilla. *Kirjallisuuslehti*, 5(12–13), 219–221.
- [PALMGREN, R.] (1937a). Valtalaista 20 vuotta. *Soihtu*, 6(10), 157–160.
- [PALMGREN, R.] (1937b). Kehityksen rajapyykillä. *Soihtu*, 6(4), 54–56.
- [PALMGREN, R.] (1937c). Erottamisten jälkeen. *Soihtu*, 6(6–8), 94–96, 110–111.
- [PALMGREN, R.] (1937d). Päivät, jotka järkyttivät maailmaa. *Soihtu*, 6(17–18), 262–264, 295–296.
- PALMGREN, R. (1937e). Puolueet Kivimäen jälkeen. *Soihtu*, 6(11–12), 189–194.
- [PALMGREN, R.] (1937f). Vuodenlopun näköaloja. *Soihtu*, 6(20), 326–327.
- PALMGREN, R. (1937g). *Vallankumous ja vastavallankumous Saksassa*. Helsinki: Akateeminen Sosialistiseura.
- PALMGREN, R. (1938). Painokanne Neuvostoliitto-numerosta. *Soihtu*, 7(7–8), 180–185.

- PALMGREN, R. (1945). Proletaarinen kulttuuri. Työväenkulttuuri. Edistyskellinen kulttuuri. *40-luku: sosialistisen sivistyksen ja kulttuurisuomalaisuuden aikakauskirja*, 1(9), 523–528.
- PALOMERI, R. (1953). *30-luvun kuvat*. Helsinki: Tammi.
- PENNANEN, J. (1936). Paniikki Pariisissa. *Kirjallisuuslehti*, 5(16–17), 293–297.
- R. P. [RAOUL PALMGREN] (1936). EK luo Suomen kansanrintaman! *Kirjallisuuslehti*, 5(15), 268–270.
- R. P. [RAOUL PALMGREN] (1937). Presidentinvaalit. *Soihdu*, 6(1), 2, 9–10.
- RYÖMÄ, M. (1935) Demokraattinen pikkuporvaristo proletaarin liittolaisena fascismia vastaan. *Soihdu*, 4(marraskuu), 106–109.
- RYÖMÄ, M. (1936). Sodanvastainen kansanrintama Suomessa loka-marraskuussa 1935–36. Teoksessa *Rauhanrintama vaaleihin* (6–14). Tulenkantajain Seura ry.
- SAXELL, E. (1932). Puolustuksesta – hyökkäykseen. *Soihdu*, 1(2), 12–14.
- SOSIALISTINEN TYÖMIES (1934) Työväenpuolueen sosialistisen ohjelman voitto Norjassa: Hyvä esimerkki myös Suomen työväelle. *Tulenkantajat*, 17.3.1934.
- SOTAA VASTUSTAVA KANSALAISTOIMIKUNTA (1935). Kansanrintamaan sota vastaan! *Soihdu*, 4(7), 110.
- SUNDSTRÖM, C. (1933a). Saksan sosialidemokratian kova kohtalo. *Soihdu*, 2(3), 58–59, 65.
- SUNDSTRÖM, C. (1933b). Vaalivoiton jälkeen. *Soihdu*, 2(5–6), 105–107.
- SUNDSTRÖM, C. (1934). Olemmeko epälojaaleja? *Soihdu*, 3(7–8), 129–130.
- SUNDSTRÖM, C. (1935a). Kansanrintama. *Tulenkantajat*, 31.8.1935.
- SUNDSTRÖM, C. (1935b). Barbusse ja ”ajatuksen internationaale”. *Kirjallisuuslehti*, 4(13), 321–323.
- SUNDSTRÖM, C. (1935c). Väittelyä sosialidemokratiasta. *Soihdu*, 4(4–5), 58–60.
- SUNDSTRÖM, C. (1936a). Kansainväliseen rauhanrintamaan! *Soihdu*, 5(6–7), 113–117.
- SUNDSTRÖM, C. (1936b). Espanjan tapahtumat. *Tulenkantajat*, 28.3.1936.
- SUOMEN KANSAN DEMOKRAATTINEN LIITTO (1947). *Kulttuuri koko kansan omaisuudeksi: SKDL:n kulttuuriohjelma*. Helsinki: Suomen Kansan Demokraattinen Liitto.

Tutkimuskirjallisuus

- ELEY, G. (2002). *Forging Democracy: The History of the Left in Europe, 1850–2000*. Oxford: Oxford University Press.
- FURET, F. (1995). *Le Passé d'une illusion: Essai sur l'idée communiste au XXe siècle*. Pariisi: Robert Laffont & Calmann-Lévy.
- GRAHAM, H. & PRESTON, P. (1987). The Popular Front and the Struggle Against Fascism. Teoksessa H. Graham & P. Preston (toim.), *The Popular Front in Europe* (1–19). New York: St. Martin's Press.
- HORN, G.–R. (1996). *European Socialists Respond to Fascism*. New York: Oxford University Press.
- JACKSON, J. (1988). *The Popular Front in France: Defending Democracy, 1934–38*. Cambridge: Cambridge University Press.
- JONES, W. D. (1999). *The Lost Debate: German Socialist Intellectuals and Totalitarianism*. Urbana: University of Illinois Press.
- KALEMAA, K. (1984). *Raoul Palmgren: Suomalainen toisinajattelija*. Helsinki: Tammi.
- KALEMAA, K. (2020). *Historian erottamat: Kertomus Hannes & Mauri Ryömästä*. Helsinki: Into.
- KANNISTO, N. (2016). *Vaaleanpunainen tasavalta?: SDP, itsenäisyys ja kansallisen yhtenäisyyden kysymys vuosina 1918–1924*. Helsinki: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura.

- KETTUNEN, P. (1986). *Poliittinen liike ja sosiaalinen kollektiivisuus: Tutkimus sosialidemokratiasta ja ammattiyhdistysliikkeestä Suomessa 1918–1930*. Helsinki: Suomen historiallinen seura.
- KOIVISTO, H. (2011). Vaaksan verran ennen muuta ihmiskuntaa. Teoksessa *Politiikkaa, erotiikkaa ja Kulttuuritaistelua: Kirjoituksia suomalaisesta vasemmistoälymyydestä 1930-luvulta* (55–90). Helsinki: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura.
- KOSUNEN, J. (2011). 'Me emme saa tätä kehitystä sallia!': Tulenkantajien humanistinen puolustus kansallista totalitarismia vastaan 1928–1939. Pro gradu -työ. Itä-Suomen yliopisto.
- LAPPALAINEN, P. (1993). *Elämä ja teokset: Lauri Viljasen kirjallisuuskäsityksen ääriviivoja*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LEVY, DANIEL A. (1987). The French Popular Front. Teoksessa H. Graham & P. Preston (toim.), *The Popular Front in Europe* (58–83). New York: St. Martin's Press.
- MAURIALA, V. (2005). *Uutta aikaa etsimässä: Individualismi, moderni ja kulttuurikritiikki tulenkantajien elämässä 1920- ja 1930-luvulla*. Helsinki: Gaudeamus.
- MCDERMOTT, K. ja AGNEW, J. (1996). *The Comintern: A History of International Communism from Lenin to Stalin*. Houndmills: Macmillan Press.
- POIRRIER, P. (1998). Culture nationale et antifascisme au sein de la gauche française (1934–1939). Teoksessa S. Wolikow & A. Ruget (toim.), *Antifascisme et nation: Les gauches européennes au temps du Front populaire* (239–240). Dijon: Edition universitaires de Dijon.
- PONS, S. (2002). *Stalin and the Inevitable War*. Lontoo: Franck Cass Publishers.
- SAARELA, T. (1982). Kansan eheyttämisestä kansanrintamaan: Akateemisen Sosialistiseuran poliittisten käsitysten kehitys 1925–37. Pro gradu -työ. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- SAARELA, T. (2019). Finnish Socialist Intellectuals on Fascism and Anti-Fascism in the 1930s. Teoksessa K. Braskén, N. Copey & J. A. Lundin (toim.), *Anti-Fascism in Nordic Countries: New Perspectives, Comparisons and Transnational Connections* (160–172). Lontoo: Routledge.
- SALLAMAA, K. (1994). *Kansanrintaman valo: Kirjailijaryhmä Kiilan maailmankatsomus ja esteettinen ohjelma vuosina 1933–1943*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- SOIKKANEN, H. (1975). *Kohti kansanvaltaa. Vol. 1, Suomen Sosialidemokraattinen Puolue 75 vuotta, 1899–1937*. Helsinki: Suomen Sosiaalidemokraattinen Puolue.
- WAHLBERG, M. (2012). Syyllisiä kunnes toisin todistetaan: Etsivä keskuspoliisi ja kulttuuriliberaalit 1934–1937. Tutkimusraportti 2/2012. Suojelupoliisi.
- WERNER, J. (2005). *Wilhelm Hausenstein: Ein Lebenslauf*. München: Iudicium.
- VIGREUX, J. (2016). *Histoire du Front populaire: L'échappée belle*. Pariisi: Tallandier.